

Bogkunstneren Niels Skovgaard

Af KNUD HENDRIKSEN

Den, der har set Niels Skovgaard — den høje, statelige Mand, næsten en Apostelskikkelse — glemmer det ikke. I Viborg Domkirke har Broderen Joakim malet ham som Johannes Døberen prædikende for Folket, og han har yderligere tegnet ham som en af de Skriftkloge i et ikke benyttet Billede til Grundtvigs Gendigtning af den gamle Dagvise »Den signede Dag«. Billedet viser Kristus som tolvaa­rig i Templet, omgivet af de Skriftkloge; yderst tilvenstre staar en Mand foroverbøjet, lyttende, og netop saadan mindes jeg Niels Skovgaard.

Ved Nordslesvigs Genforening med Danmark efter den første Verdenskrig udgav daværende Bibliotekar Svend Dahl og Arkivar Axel Linvald et to-Binds Værk om Sønderjylland. Til første Bind havde Joakim Skovgaard efter Svend Dahls Opfordring tegnet Titelbilledet — den mærkelige og storladne Komposition med Gud Herren paa sin Trone, og Grundtvigs Digt under:

»Højt over Sol, paa sin Konningestol,
om end Skyerne brast, sidder kjærlig og fast
han, som vogtede Danmark saa længe«.

Men hvordan skulde Titelbilledet til andet Bind være? At anmode den store Kunstner om at tegne det, var vanskeligt; thi vel var Joakim Skovgaard en saare elskelig og — navnlig hvor det gjaldt Sønderjylland — meget hjælpsom Mand, men han var tillige overbebyrdet med Arbejde. Saa skete det imidlertid, at jeg en Dag, da Niels Skovgaard var paa vort Værksted, viste ham Broderens Tegning til første Bind og gjorde ham opmærksom paa, hvor smukt det vilde være, om de to Kunstner-Brødre udførte hver sit Titelblad. Niels Skovgaard var dog ikke særlig stemt derfor. Da jeg var kommet mig lidt efter den Skuffelse, gik jeg atter ind i Kontoret, hvor Skovgaard stadig talte med min Far, og viste ham den ypperlige Tegning, jeg ejede af hans mærkelige Skulptur Magnus den Godes Sten i Skibelund Krat, og foreslog ham at fotografere den. Jeg vilde da sende ham en udklippet Kopi efter Tegningen, og Skovgaard behøvede da kun at tegne et Landskab omkring.

Han gik ind paa Tanken og udførte Tegningen med Digteren Thor Langes magtfulde Digt under. Verset staar indhugget med kraftig Skrift paa Magnus-Stenens Bagside:

»Magnus tvende Rigers Pryd,
unde Gud Din Kongesjæl,
at se Nordens Grænsepæl
atter rykket frem mod Syd«.

Nøjagtigt det, der skete i det minderige Aar 1920.

I Aaret 1897, da vi udførte Ætsningerne til Rolandskvadet, oplevede jeg som lille Læredreng ret Niels Skovgaards mægtige Evner som Skildrer af de gamle franske og danske Heltesagn. Alt i 1887 og 1892-93 havde han udført de ypperlige Billeder til Poul Martin Møllers »Skt. Laurentius« og Folkevisen »Thorbens Datter og hendes Fader-Bane« for »Foreningen Fremtiden«, men dette var før min Billedmagertid. Ja, en Del af Billederne til Skt. Laurentius er endda udført i Træsnit, den gamle fornemme og saa krævende Billedgengivelse.

Da min Far i 1934 overlod mig sin Virken i »Foreningen Fremtiden«, fulgte den Tanke med, at man skulde formaa Niels Skovgaard til at tegne Billeder til B. S. Ingemanns navnkundige Holger Danske Sange. Jeg forelagde forsigtigt Ideen for Skovgaard, men han rystede paa Hovedet; Opgaven syntes ham for stor og krævende. Dog, han vilde forsøge. Kort efter meldte han Pas. Men, fortalte han, Digteren Valdemar Rørdam havde stærkt og livfuldt genfortalt Regnar Lodbrogs Saga — den havde han Lyst at tegne til. Om Søndagen tog jeg da til Birkerød og gik ad Farum til, til Rørdams Hus, traf Digteren og fortalte ham om Skovgaards Ønske. Rørdam overlod mig gerne sit Manuskript, Skovgaard tegnede, og i Løbet af et halvt Aars Tid kunde vi i Billedmageriet gaa i Gang med at fremstille Ætsningerne. Dog, ikke alle. Det første Billede var en Frise, forestillende Harald Hildetand under Braavallaslaget. Den gamle Krigerkonge stod i sin Stridsvogn, men Vognen var tegnet som simple Træplanker, og da Odin jo havde Planer om at lade Kongen fare til Valhalla under Slaget, fandt jeg Vognen for meget lig en Kærre. Skovgaard tegnede venligt om, en pragtfuld, stærkt ornamenteret Stridsvogn fra Vikingetiden. I Vognen bag den

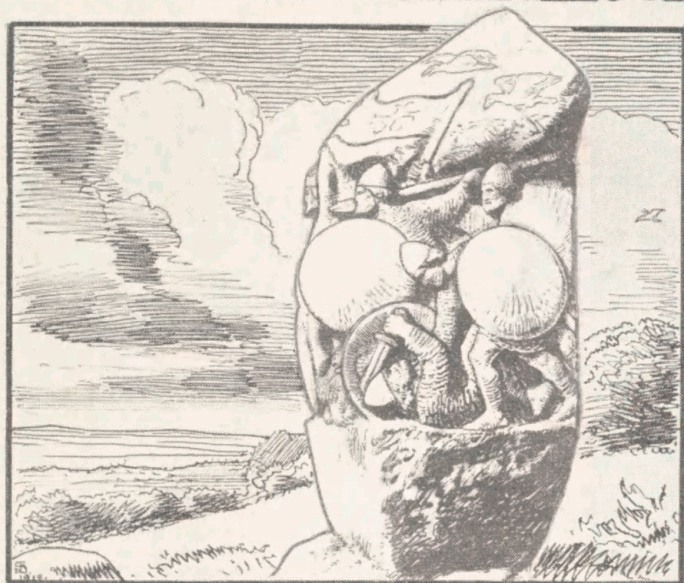
Sønderjylland

HØJT OVER SOL. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞
 PAA SIN KONGESTOL, ∞
 OM END SKYERNE BRAST, ∞
 SIDDER KÆRLIG OG FAST ∞
 HAN; SOM VOCTEDE DÅRMARK
 SAA LÆNGE. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞

Sønderjylland

MAGNUS, TVENDE RIGERS PRYD,
 IHNDE GUD DIN KONGESJÆL
 AT SE NORDENS GRÆNSEPÆL
 ATTER RYKKET FREM MOD SYD.

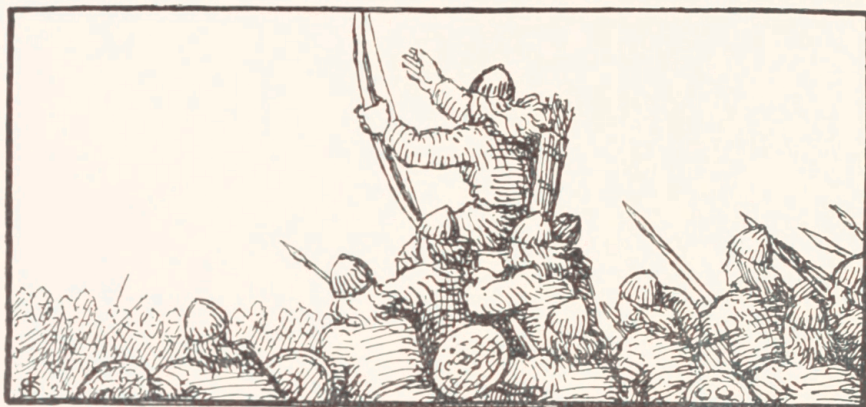
Niels Skovgaards Titelbillede til andet Bind af »Sønderjylland«, 1919.

Regnar lofter Thora Borgarhjort for sine Mand.
(Efter Regnar Lodbrogs Saga. 1935)

Ivars Kamp med Trolldkoen Sibilja.
 (Efter Regnar Lodbrogs Saga, 1935)

Ivar bæres paa Skjold.
(Efter Regnar Lodbrogs Saga. 1935)

gamle Konge staar Odin forklædt som Kongens Køresvend med løftet Kolle, parat til at give Harald Hildetand Dodshugget for hurtigt at fore den gamle Kæmpe til Valhalla.

Blandt de egentlige Billeder: Regnar Lodbrog og hans Sønners Kampe og Bedrifter, er der Tegninger, som kan tælles blandt Niels Skovgaards bedste, saaledes Regnar, der løfter Thora Borgarhjort for sine Mænd, og den fantastiske Scene, hvor Sønnen Ivar Benløs midt under Slagets Tummel angriber Troldkoen Sibylja. Men jeg savnede et Billede af Hærføreren Ivar Benløs, der bæres paa Skjold af sine tro Mænd. Og Skovgaard tegnede en udmærket Frise: Ivar siddende paa sit Skjold; han har lige afskudt en Pil fra sin stærke Bue, men den anden Arm var løftet og Haanden knyttet, som truede han i afmægtig Vrede ad Fjenden.

Sagaen fortæller, at hans Hær var ved at flygte, men ved Ivars opflammende og stærke Ord lykkedes det ham at standse Folkenes Flugt og vende Slaget til Sejr for sig og sine Mænd.

Men den knyttede Haand? Jeg sendte Skovgaard Tegningen tilbage og bad ham rette Haanden. Og denne Gang blev Kunstneren let irriteret og skrev: »Ingen af os véd, hvad det var, Ivar gjorde; men jeg har nu givet Haanden en nok saa god Drejning, og dermed maa De lade Dem nøje.« Og det gjorde jeg med Glæde, for nu var det en Talers Haand — Feltherren, der talte til sin vigende Hær.

Ingemanns »Holger Danske Sange« blev i 1945 udgivet i Udvalg af Flensteds Forlag i Odense og med Billeder af en ung, ret umoden

*Kejser Karl finder Rolands Lig i Kløften ved Ronceval.
(Hidtil ikke offentliggjort Tegning)*

Tegner. Da tænkte jeg atter paa »Fremtiden« gamle Plan og spurgte Niels Skovgaards Søn, Arkitekten Hans Georg Skovgaard, om der ikke blandt Faderens efterladte Tegninger — han døde 1938 — fandtes Forsøg og Udkast til enkelte af Sangene, og Sønnerne fandt adskillige Udkast. Til Digtet om det berømmelige Slag ved Ronceval havde han tegnet Kejseren, der finder Rolands Lig.

Forræderen Gavalon har lokket Kejser Carolus' Bagtrop, ført af Kejserens Søstersøn, den berømte Sagnhelt Roland, ind i Kløften ved Ronceval i Pyrenæerne. Kejseren med Holger Danske og den øvrige

Kejser Karl og Holger Danske ved de tolv Jävningers Kister.
(Hidtil ikke offentliggjort Tegning)

Hær er draget uden om Kløften. Roland kalder tre Gange i sit Horn Olifant, og Kejseren kommer til Undsætning, men for sent. De er alle døde, og ved Synet af Rolands Lig segner Kejseren om, medens Holger stivnet sværger Hævn. Højt oppe i Fjeldet skimtes de bortlistende Maurere, som har været beskæftiget med at nedstyre Ste og Klippeblokke.

I en anden Tegning til Ingemanns Digt ser man Gravkapellet med de tolv »Jävninger«s Kister og med Kejseren og Holger i deres stumme Sorg:

De tolv Jævningsers Jordefærd

Faner vifted over Skjolde
 I det store Gravkapel.
 Der laae mine Venner kolde;
 Til de Helte, troe og bolde,
 Sagde jeg et tungt Farvel.

Geert ei leged meer med Landse;
 Han var stum, som lystigst loe;
 Han, som sang i Vaabendandse —
 Han, som fløi mod Jomfrukrandse
 De var Alle bragt til Ro.

Flyve Ørne over Strande,
 Tænker jeg paa eders Dyst,
 Ørne fra Bedriftens Lande!
 Roland med den brystne Pande!
 Oliver med knuste Bryst!

Er det mærkeligt, at man efter Læsningen af dette skønne Digt kommer til at tænke paa vore egne faldne Helte, der efter Tyskernes mislykkede og taabelige Overfald paa Danmark 1940 var indsatte i dannebrogsvøbte Kister i Holmens Kirkes lange Gravkapel, Niels Juels og Tordenskjolds Kapel? Saae man det, var det, som om Ingemanns Ord blev til Virkelighed. Holger Danske siger:

»Naar Livet blomstrer i Danskens Sind,
 Og Sangen paa Folkets Tunge,
 Fuldklar jeg træder i Livet ind,
 mens Skjaldene om mig sjunge«.

»Du veed det, Landsmand,
 Jeg er ei død, med Kraft jeg kommer tilbage,
 Jeg er Din fuldtroe Hjælper i Nød,
 paa Dannemarks gamle Dage«.

At Niels Skovgaard — denne tilsyneladende saa alvorlige Mand — ogsaa ejede en sjælden Indlevelse i folkelig Psyke og dermed Evnen til at give vore gamle Sagn og Eventyr et gnistrende humørfyldt Liv, vil forhaabentlig fremgaa af de vedføjede Gengivelser. Det var atter »Foreningen Fremtiden« og igen min Far, der fik Skovgaard i Gang

Illustration fra Eventyret »Vildering Kongesøn og Miseri Mø«.

med denne betydelige Opgave. Men let gik det ikke med at løse den. Den tungt arbejdende og meget selvkritiske Kunstner udførte Tegning efter Tegning over det samme Emne, inden han var nogenlunde tilfreds, ja, engang sagde han til mig: »Det koster mig ofte lige saa meget Arbejde og Tid at udføre saadan en lille Tegning som at male et Billede til 600 Kr.« Naar han ikke gav op, var det sikkert, fordi han havde saa stærk en Tillid til og Sympati for F. Hendriksens Bogarbejder, at han trods alt var rede til at løse de ofte meget krævende Opgaver. Ved min Fars Død skrev Niels Skovgaard til mig, at naar han gerne arbejdede med paa hans Ideer, var det, fordi han følte, at der altid laa gode og usselviske Motiver bag min Fars Bestræbelser.

Illustration fra Eventyret »Lad Kalling-Søn«.

SB
1911.

Illustration fra Eventyret »Den tykke Kat«.

De tre her gengivne Billeder stammer fra »Danske Sagn og Eventyr fra Folkemunde«. Ved Axel Olrik. Udgivet af Foreningen »Fremtiden«, 1.-3. Samling, 1913-23, 4. Samling 1929.